

VOJNA OBAVEZA I SLUŽENJE VOJNOG ROKA

1. VOJNA OBAVEZA

Vojna obaveza u Srbiji i Crnoj Gori je opšta, a definiše se kao pravo i obaveza građana da učestvuju u pripremi za odbranu zemlje i angažuju se u uslovima vanrednog stanja, neposredne ratne opasnosti i ratnog stanja. Vojnu obavezu pod istim uslovima izvršavaju svi građani i kroz nju ostvaruju svoje slobode, prava i dužnosti. Nastaje u 17. godini kada se omladinci uvode u vojnu evidenciju (V/E), traje do 60 godine, a sastoji se od:

- regrutne obaveze;
- obaveze služenja vojnog roka; i
- obaveze služenja u rezervnom sastavu.

Regrutna obaveza je početna faza realizacije vojne obaveze u kojoj se izvršava: uvođenje regruta u V/E, lekarski pregledi i psihološka ispitivanja regruta, regrutovanje i uput na služenje vojnog roka. Regrutnoj obavezi podleže celokupna muška populacija. Počinje početkom kalendarske godine u kojoj omladinci pune 17 godina života i traje do upucivanja na služenje vojnog roka.

Služenje vojnog roka je druga faza realizacije vojne obaveze. Predstavlja prvo praktično angažovanje dela vojnih obveznika, odnosno vojnosposobnih pripadnika muške populacije, u sistemu odbrane zemlje, i osnovni je način obucavanja i osposobljavanja građana za odbranu. Planira se i realizuje u svim zemljama u kojima je ratna armija veća od mirnodopske.

Obaveza služenja u rezervnom sastavu podrazumeva učešće lica iz rezervnog sastava na vojnim vežbama, kursovima i drugim oblicima vojne obuke i izvršavanje drugih dužnosti propisanih zakonskim i podzakonskim aktima.

2. SLUŽENJE VOJNOG ROKA

Služenje vojnog roka je element vojne obaveze kojem podležu državljani SCG ocenjeni "sposobnim" i "ograničeno sposobnim" za vojnu službu, a može se realizovati na tri načina, i to:

- služenje vojnog roka u jedinicama i ustanovama Vojske (redovno služenje sa oružjem);
- služenje vojnog roka bez oružja (u ustanovama MO i neborbenim jedinicama i ustanovama Vojske); i
- služenje vojnog roka u civilnoj službi (u civilnim organizacijama i ustanovama od opšteg društvenog interesa).

Svaki od načina služenja vojnog roka je specifičan i zahteva stalno praćenje i kontinuiranu dogradnju i usavršavanje kako normativnih rešenja tako i metodologije u njihovoj pripremi i realizaciji.

S obzirom na to, a imajući u vidu značaj služenja vojnog roka kao elementa sistema vojne obaveze i njegovu povezanost sa regrutnom obavezom i obavezom služenja u rezervnom sastavu, to je veoma bitno da se svaka promena u smislu dogradnje i usavršavanja postojećih rešenja vrši postupno i sistematski.

Trenutno, u Ministarstvu odbrane razmatraju se mogućnosti i pogodnosti služenja vojnog roka za naše državljane koji žive u inostranstvu. Radi se o problematici koja je osetljiva i rešenjima koja bi trebala ba budu celovita, primerena vremenu i okolnostima u kojima živimo, i saglasna predviđenim pravcima dogradnje sistema vojne obaveze.

S tim u vezi, MO i VSCG ponovo ističu da nisu protiv predloga za omogućavanje otkupa dela ili citavog vojnog roka, ali smatramo da to pravo pod jednakim uslovima treba omogućiti svim državljanima SCG bez obzira da li žive u zemlji ili inostranstvu. Naravno, ovu problematiku treba najpre pažljivo sagledati i detaljno normativno regulisati.

2.1. Služenje vojnog roka sa oružjem

Služenje vojnog roka sa oružjem je osnovni način popune VSCG vojničkim kadrom u miru i predstavlja svojevrsnu školu u kojoj se vojni obveznici obučavaju i pripremaju za kasnije angažovanje u rezervnom sastavu.

S tim u vezi, a radi poboljšanja kvantiteta i kvaliteta mirnodopske i ratne popune Vojske, Ministarstvo odbrane u skladu sa mogućnostima regrutnog potencijala preduzelo je mere za maksimalnu primenu teritorijalnog načina služenja vojnog roka. Naime, regruti se na služenje vojnog roka upućuju u vojne pošte koje su bliže njihovom mestu prebivališta u meri koliko to omogućavaju planovi popune i lokacije jedinica i centara za obuku, a u skladu sa vojnoevidencionom specijalnosti (VES-om), znanjima i zanimanjima značajnim za vojsku.

Inace, i ranije se prilikom raspoređivanja regruta po vojnim poštama i garnizonima vodilo računa da se u bliže garnizone upućuju oni regruti koji imaju teže porodične, materijalne i socijalne probleme. Takođe, u bliže garnizone (i u istu vojnu poštu) upućivani su i blizanci, ukoliko nisu drugacije zahtevali.

2.2. Odziv regruta na služenje vojnog roka

U periodu januar 2003. godine - jun 2004. godine odziv regruta na služenje vojnog roka sa oružjem (redovno služenje) iznosio je 85%.

2.2.1. Odziv na teritoriji Republike Srbije

Na teritoriji Srbije na služenje vojnog odazvalo se 89% regruta (nije se odazvalo 11%). Najčešći razlozi neodazivanja su neuručenje poziva, i boravak u inostranstvu bez odobrenja VTO.

Vrlo mali broj regruta prijem poziva svesno izbegava. Za takve regrute izdati su nalozi za privođenje, a stepen njihove realizacije je svega 12%.

2.2.2. Odziv na teritoriji Republike Crne Gore

Na služenje vojnog roka odazvalo se 51% regruta (nije se odazvalo 49%), a najčešći razlozi neodazivanja su: neurucenje poziva; boravak u inostranstvu bez odobrenja VTO; i neodazivanje u jedinicu i nakon primljenog poziva za služenje vojnog roka
Karakteristicno je da se veliki broj regruta i pored primljenog poziva ne odazove u jedinicu.

.....na vrh stranice

3. SLUŽENJE VOJNOG ROKA U CIVILNOJ SLUŽBI

3.1. Opšte karakteristike

Prijem Srbije i Crne Gore u Savet Evrope i opredeljenje državnog rukovodstva za pristupanje sistemu kolektivne bezbednosti nametnulo je potrebu harmonizacije vojne obaveze sa međunarodnim standardima. S tim u vezi, pravo prigovora savesti kao jednog od fundamentalnih ljudskih prava postalo je pitanje od prvorazrednog značaja ne samo za sistem vojne obaveze i sistem odbrane nego i državne zajednice.

Pravilnim tumačenjem i korišćenjem prava prigovora savesti omogućuje se i ostvarivanje opšte prihvacenog opredeljenja o jednakosti i ravnopravnosti građana, kao najveće demokratske i civilizacijske tekovine. Međutim, zbog delikatnosti i osetljivosti ove problematike neophodno je njeno stalno praćenje i analiziranje sa svih aspekata, jer svako ishitreno, parcijalno i površno rešenje u određenim okolnostima moglo bi ugroziti sistem odbrane.

Naime, pravo prigovora savesti kao fundamentalno ljudsko pravo iz VSCG i MO niko nikada nije dovodio u pitanje, naprotiv, uvek je traženo da se ova pitanja uredi i rešavaju na najhumaniji i najbolji mogući način, odnosno na obostranu korist i regruta i društvene zajednice. Međutim, doneta normativna rešenja iz 2003. godine u vezi sa vršenjem civilne službe već su uzrokovala mnogobrojne probleme.

S tim u vezi, a s obzirom na nedovoljno iskustvo u vezi sa ovim načinom služenja vojnog roka u civilnoj službi, ubrzan i specifičan način donošenja normativne regulative iz ove oblasti i nagli porast broja zahteva za civilnu službu u nekoliko poslednjih uputnih rokova, nameću potrebu hitnog i sistematskog rešavanja uoceni problema i ozbiljnijeg pristupa ovoj problematici u narednom periodu.

3.2. Strana iskustva u realizaciji civilne službe

Pravo na prigovor savesti danas je pravno regulisano u više desetina zemalja sveta. Pravna regulativa prigovora savesti se znatno razlikuje od zemlje do zemlje. U nekima je pravo na prigovor savesti liberalno. U tim zemljama broj prigovarača savesti je veliki, procedura ostvarivanja prava na prigovor savesti jasno utvrđena, a služenje vojnog roka zamenjeno služenjem u civilnoj službi (Švedska, Finska, Nemačka, Slovenija, Hrvatska, itd.). U drugima, pravo na prigovor savesti je samo deklarativno pravo. U tim zemljama pravna procedura nije jasno utvrđena, broj prigovarača savesti je mali, a jedan broj država (Albanija, Belorusija, Turska) uopšte ne poznaje pravo na prigovor savesti.

Zakonska regulativa služenja vojnog roka u civilnoj službi (po prigovoru savesti) se razlikuje od zemlje do zemlje, a u tom smislu navodimo primer Grcke i Nemacke.

Grcka

Zakon o prigovoru savesti iz 1998. godine reguliše alternativno služenje vojnog roka.

Vojni obveznici koji odbiju služenje vojne službe u borbenim mogu je vršiti u neborbenim vojnim jedinicama, pri cemu služenje traje dvostruko duže. Još uvek nema slucajeva alternativnog služenja van vojske.

Nemacka

U skladu sa Zakonom o civilnim službama iz 1995.godine civilna služba se obavlja izvan vojnih jedinica. Ona se reguliše preko Saveznog ureda za civilne službe koji je sastavni deo Ministarstva za omladinu, porodicu, žene i zdravlje.

Alternativna služba traje 13 meseci i vrši se u bolnicama, socijalnim ustanovama i nevladinim organizacijama. Mnogi vojni obveznici se odlucuju za alternativno služenje. Nije moguće vršiti alternativnu službu u inostranstvu, ali je priznato pravo onima koji su bili u inostranstvu i tamo dobrovoljno obavljali socijalni rad za neku priznatu medunarodnu organizaciju minimalno 15 meseci. Postoji posebno rešenje koje se odnosi na Jehovine svedoke, koji se izjasne da ne mogu obavljati ni alternativno služenje. Oni su obavezni da 25 meseci rade u nekoj od zdravstvenih ustanova, jer zdravstvo cesto zbog nemogucnosti zapošljavanja profesionalnog osoblja u velikoj meri zavisi od prigovaraca savesti

3.3. Normativna regulativa za vršenje civilne službe u našoj zemlji

Zakonom o Vojsci još 1994. godine propisano je da regrut koji zbog verskih ili drugih razloga savesti vojnu obavezu ne želi da izvrši pod oružjem vojni rok može služiti bez oružja ili u civilnoj službi. Ova problematika detaljnije je regulisana Uredbom o vršenju vojne obaveze.

Propisane su dve mogućnosti alternativnog služenja vojnog roka i to:

- služenje vojnog roka bez oružja (u komandama, jedinicama i ustanovama Vojske) u trajanju od 13 meseci, i
- civilno služenje vojnog roka (u komandama, jedinicama i ustanovama Vojske i MO) takode u trajanju od 13 meseci.

Za upucivanje ove kategorije regruta određeno je pet vojnoprivrednih i 31 zdravstvena organizacija, ali su regruti zbog nesklapanja ugovora sa zdravstvenim oranizacijama upucivani samo u vojnoprivredne.

Izmenama i dopunama Uredbe o vršenju vojne obaveze iz 2003. godine propisano je da zahtev za služenje vojnog roka u civilnoj službi može podneti regrut ali i vojnik koji se nalazi na služenju vojnog roka sa oružjem do isteka 1/3 vojnog roka. Uputstvom o primeni odredaba Uredbe o vršenju vojne obaveze koje se odnose na služenje vojnog roka u civilnoj službi regulisano je da se civilna služba vrši samo radnim danima (po 8 sati) kroz svojevrsan društveno koristan rad. Takode, lice na služenju vojnog roka u civilnoj službi osposobljava se za pripravnika određene školske spreme i obucava po programu za obucavanje gradana za odbranu zemlje.

Do stupanja na snagu Izmena i dopuna Uredbe o vršenju vojne obaveze (septembra 2003. godine), interesovanje za civilno služenje vojnog roka bilo je veoma malo a kretalo se u okvirima od 0.01% od ukupnog broja upucenih u 1995. godini do 0.06 % u 2002. godini. Medutim, donošenjem izmena i dopuna Uredbe o vršenju vojne obaveze i Uputstva o primeni Uredbe o vršenju vojne obaveze u delu koji se odnosi na služenje vojnog roka u civilnoj službi, interesovanje za ovaj vid regulisanja obaveze služenja vojnog roka je naglo poraslo.

Prvi regruti na služenje vojnog roka u civilnoj službi upuceni su u decembru 2003. godine. Od tada do danas na ovaj nacin služenja vojnog roka upuceno je 6.092 regruta. Zbog neodgovarajucih (nedovoljnih) kapaciteta organizacija ustanova za civilnu službu 2.947 regruta koji su podneli zahtev još nisu upuceni (cekaju na uput) i uputice se u narednim uputnim rokovima.

3.4. Realizacija služenja vojnog roka u civilnoj službi

3.4.1. Organizacije i ustanove u kojima se služi vojni rok u civilnoj službi

Regruti koji vojni rok služe u civilnoj službi upucuju se na služenje vojnog roka u zdravstvene, opšte spasilacke organizacije, organizacije za rehabilitaciju invalida i druge organizacije i ustanove koje se bave delatnošcu od opšteg interesa koje odredi ministar odbrane, po pravilu u mestu prebivališta regruta.

Rešenjem ministra odbrane, odredene su organizacije i ustanove u koje se upucuju regruti na služenje vojnog roka u civilnoj službi na teritoriji Državne zajednice Srbija i Crna Gora. Na teritoriji Republike Srbije ugovori za civilnu službu uglavnom su zakljuceni sa zdravstvenim a na teritoriji Republike Crne Gore sa obrazovnim ustanovama.

S obzirom na nedovoljne i neodgovarajuće kapacitete za uput svih regruta koji su podneli zahtev za civilnu službu i nepostojanje jasnih kriterijuma za izbor organizacija i ustanova u koje ce se regruti upucivati, neophodno je što pre definisati i usvojiti jasne i primerene kriterijume za izbor tih organizacija i ustanova.

3.4.2. Obuka na služenju vojnog roka

Vojnici koji vojni rok služe u civilnoj službi obucavaju se za odbranu zemlje u smislu ukazivanja samopomoci i prve pomoci, zatim u postupcima otklanjanja posledica elementarnih nepogoda, ratnih razaranja, tehnicko-tehnoloških opasnosti, upoznavanja sa opasnostima (mirnodopskim i ratnim) koje mogu ugroziti zadravlje i živote ljudi, životnu sredinu, materijalna i kulturna dobra i osnovna pravila međunarodnog humanitarnog prava.

Obuka za odbranu zemlje traje 84 nastavna casa (14 radnih dana) a izvodi se u podrucnim organima MO. Obuku po programu za obucavanje gradana za odbranu zemlje realizuju podrucni organi Ministarstva odbrane.

U poređenju sa vojnicima na služenju vojnog roka sa oružjem vojnici na služenju vojnog roka u civilnoj službi ne obucavaju se za mnogobrojne radnje i postupke od znacaja ne samo za odbranu zemlje nego i licnu i kolektivnu zaštitu. Takode, za razliku od služenja vojnog roka sa oružjem u jedinicama Vojske, lica na služenju vojnog roka u civilnoj službi nemaju mogucnost da upoznaju nove krajeve,

ljude i obicaje. Sa sociološkog stanovišta "prigovaraci savesti" su uskraceni svih prednosti koje pruža kolektivni život u jednoj dobro organizovanoj sredini kakva je vojnicka. Naime, uspomene i prijateljstva iz vojnickih dana su vecna, a ljudi se i posle mnogo godina ovog perioda života uvek rado secaju.

3.4.3. Obaveze vojnika na služenju vojnog roka u civilnoj službi i pitanje kontrole

Obaveza vojnika na služenju vojnog roka u civilnoj službi je da poverene poslove i radne zadatke u organizaciji - ustanovi u koju je upucen obavlja savesno i redovno. U slucaju neizvršavanja radnih obaveza kao i ponašanja koje je u suprotnosti sa uslovima pod kojim je odobren zahtev za služenje vojnog roka u civilnoj službi, vojni rok u civilnoj službi se prekida i upucuje se na služenje vojnog roka bez oružja. Do sada su za 23 vojnika doneta rešenja o prekidu služenja vojnog roka u civilnoj službi.

Vojnik je disciplinski odgovoran direktoru organizacije-ustanove u kojoj služi vojni rok, u skladu sa aktima kojima je uređena disciplinska odgovornost zaposlenih radnika u toj organizaciji ili ustanovi. Direktor je u obavezi da jednom mesecno podnosi izveštaj o radu i zalaganju vojnika u civilnoj službi komisiji pri vojnom odseku. Takode je propisana i materijalna odgovornost vojnika na služenju vojnog roka u civilnoj službi i utvrđuje se po odredbama Zakona o opštim propisima o naknadi štete.

Organizacija-ustanova je u obavezi da licu na služenju vojnog roka u civilnoj službi obezbedi osposobljavanje za pripravnika određene školske spreme.

Ministarstvo odbrane ima saznanja da se u nekim organizacijama-ustanovama služenje vojnog roka u civilnoj službi ne realizuje u potpunosti kako je propisano. S tim u vezi, a radi sticanja uvida u stvarno stanje vršenja civilne službe planirane su kontrole.

Inace, neka od rešenja u vezi služenja vojnog roka u civilnoj službi bila su ubrzana, parcijalna i ne odražavaju suštinu ovog nacina vojnog roka (da uz najviše standarde poštovanja ljudskih prava i sloboda obezdede jednakost i ravnopravnost svih gradana ali i pouzdano i efikasno funkcionisanje sistema odbrane).

3.4.4. Troškovi služenja vojnog roka i vojnicka primanja

Troškove služenja vojnog roka sa oružjem cine: troškovi smeštaja, ishrane, odece i obuće; higijene; putni troškovi; vojnicke plate i troškovi obuke. Na osnovu proracuna iz avgusta 2004 godine, cena koštanja vojnika na služenju vojnog roka sa oružjem iznosi 735 dinara dnevno.

Vojnici koji se nalaze na služenju vojnog roka u civilnoj službi imaju pravo na isplatu vojnicke plate i troškova prevoza. Vojnicka plata iznosi 308,66 dinara mesecno (kao i za sve ostale vojnike). Troškovi prevoza odgovaraju stvarnim troškovima. Vojnicka plata kao i troškovi prevoza isplacuju se redovno.

.....na vrh stranice

4. POPUNA JEDINICA VOJSKE, ORGANIZACIJA I USTANOVA

Uredba o vršenju vojne obaveze propisuje da vojnoteritorijalni organi izvršavaju poslove vojne obaveze u skladu sa planovima regrutovanja i popune Vojske, brojnim rasporedom odnosno planom uputa regruta u Vojsku, kriterijumima za raspoređivanje gradana za potrebe popune Vojske i utvrđenim prioritetima popune, kao i sa planovima popune organizacija i ustanova u kojima se vojna obaveza vrši u civilnoj službi.

4.1. Popuna jedinica Vojske

Formacijskim brojnim stanjem (FBS) vojnicima na služenju vojnog roka iskazane su potrebe za popunom jedinica Vojske ovom kategorijom kadra. Pošto vojni rok traje devet (9) meseci, a uput regruta se vrši na svaka tri meseca, te su na služenju vojnog roka uvek tri generacije vojnika. To znači da su godišnje potrebe vojske za 1/3 veće od njenog FBS tj. potreba popune.

Zbog povećanog interesovanja regruta za služenje vojnog roka u civilnoj službi (9.039) zahtevani nivo popune jedinica i ustanova VSCG se ne može obezbediti. To se direktno odražava na njenu borbenu gotovost i uzrokuje povećano psihofizičko naprezanje ostalih vojnika.

4.2. Angažovanje u rezervnom sastavu vojnih obveznika koji su odslužili vojni rok u civilnoj službi

Vojnici koji odsluže vojni rok u civilnoj službi takođe čine rezervni sastav snaga odbrane. Ova kategorija vojnih obveznika raspoređuje se u civilnu zaštitu, odnosno po radnoj obavezi i upućuju se na vežbe u jedinice civilne zaštite, zatim zdravstvene, opštespasilacke i organizacije za rehabilitaciju invalida, kao i u druge organizacije ili ustanove koje se bave delatnošću od opšteg interesa.